

Költeménytárgyalás

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Döme bácsi: Bogártörvényszék című költeménye.

Nevelési cél: A természetszeretet érzésének felkeltése.

Szemléltetés: Erdei részlet, bogárvilág képeinek bemutatása.

VÁZLAT.

- A
- I. *Előkészítés.* a) Az érdeklődés felkeltése. Horváth M.: A jó Isten madárkái után.
 - b) Ráhangolás. Az erdő élete.
 - c) Célkitűzés.
 - II. *Tárgyalás.* a) Költemény bemutatása.
 - b) Szemléltetés. (A képek bemutatása.)
 - c) A költemény megbeszélése.
 - d) Dramatizálás.
 - e) Elmélyítés. Az állat, növény is él, ne kinozzuk, pusztítsuk őket.
 - III. *Összefoglalás.*

TANÍTÁS.

A. *Előkészítés.* a) Az érdeklődés felkeltése. Gyerekek! Szeretnétek-e szép mesét hallani? Mondjak? Ha idefigyelitek, elmondom most nektek Horváth Margit néni gyönyörű meséjét.

A JÓ ISTEN MADÁRKÁI.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegényember, aki egy nagy erdő kellős közepén lakott. Ebben a hatalmas erdőben mindenféle vadállatok éltek, még farkasok is orditoztak. Láttatok-e már farkast, gyermekek? Ne is kíváncsozzatok rá, legfeljebb az állatkertben nézzétek meg, de a képét bemutatom nektek, nézzétek. (Szemléltetés.)

Mondom, abban az erdőben sok ilyen vadállat élt. Egyszer rettenetes hideg lett az idő s a jó Isten madárkái úgy potyogtak le a fákról megfagyottan, mint a podvás makkoskák. Szegény kis madárkák, bizony megfagytak a nagy hidegben. A szegény ember felesége kinézett a kis ablakon: összezsáptá a kezét így kiáltott: — Lelkem, jó uram, fogja az üres szakajtót, menjen ki és söpörje bele azokat a szegény nyomorult madárkákat, hiszen elpusztulnak, s ők is a jó Isten teremtményei! Aztán hozza be őket, hadd melegedjenek...

Kimegy hát a szegény ember, teleszedi a szakajtót fagyos madárkával, beviszi, kiönti őket a kemence elé. — Melegedjetek szegény kis nyomorultak... — mondotta nekik szánakozva.

Hát bizony nagy sokára melegedtek azok fel, szegények, de végre mégis megmozdultak, lábra kaptak s ide-oda ugráltak a szobában, azután csiripelni kezdtek: — Csip-csip, csirip! De jó itt a melegen! Ha volna mit, bizony ennénk is, nagyon megéheztünk...

— No, ne mondjátok, hogy nincs mit ennetek! — szolt a szegény ember s eléjük vetett egy félkötény árpát.

Mikor a kis madárkák jóllaktak, felültek a mestergerendára, fejüket szárnyuk alá dugták s ott szunyókáltak. Gondolta a szegény ember, hogy majd másnap kiengedheti őket. De bizony másnap még hidegebb lett, s még több fagyos madárkát szedett össze a ház előtt. Azokat is bevitte. Annyian voltak már a madarak, hogy alig fértek a kis szobában s valamennyien enni kértek. Alig győzte a szegény ember, hiszen magának is alig volt valamije. De mit csinált volna mást, amikor minden madárka így kérte: — Adj ennem, te jó ember, majd megfizet a jó Isten...

Igy ment ez bizony jó sokáig, amig végre egy szép napon kisütött a nap, felmelegedett az idő s a madárkák megköszönve szépen a szíves vendéglátást, kiröpültek régi hazájukba, az erdőbe s nagy vigan végezték tovább dolgukat.

A szegény ember, amikor magukra maradtak, kiment kis földjére, amely az erdő mellett volt. Felszántotta azt, meg is boronálta. Aztán hazament, bement a kamrába, hogy előhossa a vetőmagot... Hát csak látja ám, hogy annak bizony már hült helye van! Egy szemig odaadta a madárkáknak! Hát most már mi lesz övelük? Ki ad nekik enni, ha most nem tudja elvetni az árpát? Mit vessen el, talán azt a néhány tollat, amit a madárkák hagytak itt?

— Hát vesse csak el kend azt! — mondta a felesége. Majd megfizeti a jó Isten, azt mondták ugyanis a kis madarak! A jó Istennek adtuk kölcsön, édes uram! Vissza-fizeti Ő, majd meglássa kend.

Csóvágatta fejét a szegény ember, de mit tehetett mást: elvetette a madártollakat. Azaz, hogy csak elvetette volna! — Mert amint éppen hozzá kezdett a vetéshez, egyszerre szél kerekedett s kifujta a tollat, aztán vitte, vitte fölfelé, egyenesen a Menyország felé. Annak meg éppen nyitva volt a kapuja s így bejutottak oda is. Egy kis anygalka látta meg őket leghamarabb, így szolt hozzájuk:

— Kik vagytok? Mért jöttetek?

Erre aztán elmondták a kis pihék, hogy kicsodák: Sze-

gény ember imádsága! Szegény ember jólelkősége!

Meghallotta ezt a jó kapus angyal is, azzal se szó, se beszéd, azonnal keresett egy zsákoeskát a paradicsomban s azt színig megtöltötte aranyszínű árpácskával, majd le szállott vele a szegény ember földjére s vetni kezdte a földbe...

*S jobbról-balra, balról-jobbra
Pergette az árpát!...
Két kis angyal vitt ulána
Arany boronácskát...*

S közben, amig hullajtotta az árpaszemeket, még a kis madaraknak is odaszólt, nehogy megdézsmálják ám a szegény ember árpácskáját!... Azután megeresztette az ég csatornáit. Három álló napig esett az eső... Jól megfogamodott a mag. Mikor aztán kiderült az idő, felkészülődött a szegény ember, hogy megnézze már, mi van az árpa vetéssel.

Egész uton azon bosszankodott, hogy ugyan mit akar látni azon a földön, ahová semmit sem vetett. Hanem amikor aztán kiérkezett, ugyancsak rácsudálkozott ám a földjére! Háromszor is körüljárta, nem akart hinni a szemének. Ott pedig

*Sorjában-rendjében vigan nőtt az árpa,
A gyönyörű sűrű kalász már a fejét hányla!
Köröskörül zöldellettek a vaderdő fái:
Rajta ültek és vigyáztak Isten madárkái!*

b) Ráhangolás. Az erdő élete.

De nemcsak madarak, meg vadállatok élnek ám az erdőben. Mit gondoltok, mi él még? Bizony, bogarak is, de mekkora számban! Egész bogárvilág van ám ott! Azok a bogarak éppen úgy élnek, mint mi, emberek. Nekik is van iskolájuk, ahol a kis bogárgyermekek tanulnak. Na nem éppen írni-olvasni, hanem bogárábécét, meg bogárírást... azután meg minden olyat, amit tudni illik egy becsületes bogárnak. Hej, de érdekes világ is az! Aztán ott is megbüntetik ám azokat, akik rossz fát tesznek a tűzre! Meg ám! Még bírójuk is van. Mit gondoltok, melyik állat a bírójuk? Melyik a legokosabb madár? Igen, a bagoly. Az annyit tanult már, hogy pápaszemet is hord az orrán. Van börtönük is, odazárják a bűnösöket. A keresztespókok a börtönőrök. És így tovább, egyszerűen csakugyan olyan életet élnek az erdő állatai is, mint mi, emberek.

c) Szeretnétek-e bekukkantani ebbe a csodavilágba, gyermekek? Igen? Akkor félrehuzom most egy pillanatra a titok függönyét, kukkancsunk be rajta, mit látunk? Hátha valami érdekeset! De igaz, nem is kell kimennünk az er-

dőbe, hogy belessünk a bogarak életébe, van nekem egy szép versem, Döme bácsi írta, aki nagyon szereti a gyermekeket. Ő leste meg a bogárvilágot, leírta, amit látott, így én most azt mondom el, amit Döme bácsi látott. Tudjátok, hogy a bűnösöket törvényszék elé viszik, ott ítélik meg fölöttük. Van aki vádolja, van aki védelmezi s azután a bíró ítéletet mond. Ha bűnös, meglakol érte, ha nem, szabadon mehet Isten hírével! Erről szól a költemény is. Hallgassátok!

II. Tártyalás. a) A költemény bemutatása.

Bogártörvényszék

Erdő sűrűjében
Borzadva suttogják:
Szarvasbogár megölt
Egy piciny gyikocskát!

„Gyilkos, gyermekgyilkos!”
Mind így zúg, zshivajol:
„Törvény elé véle,
Lakoljon a lator!”

Két nagy keresztespók
Őrzi guzsba fonva,
S várja az őrgébics,
Az erdő bakója.

Harkály ur vádolja,
Szarka mester védi . . .
Zajong a bogárhad:
„Halál rá! — Jaj néki!”

Együtt a bíróság,
Csittul a bogárnép,
Bagoly elnök veszi
A nagy okulárét.

„Jöttünk törvényt tenni
Az erdők hadának.
Itt áll a nagy bűnös,
Halljuk hát a vádat!”

„Tekintetes bírák,
— Kopácsol a vádló, —
Ami itt történt, az
Bűn, égbekiáltó!”

„Bosszuért kiált az
Ártatlanok vére,
Halált kérek tehát
A gyilkos fejére!”

„Halál rá! Halál rá!”
Zúg-morog mindenki.
— Szarka mester ugrik
És csörögve kezdi:

„Ohó, tisztelt bírák
S oktondi közönség!
Nem szokás ám, hogy ezt
Ily kurtán eldöntsék!”

„Tagadom, a vádat,
A tettet, a gyilkot,
Tagadom, hogy Harkály
Mindent bizonyított!”

„Álljunk csak meg! — huhhant
Bagoly-elnök közbe —
Ugyan Szarka mester,
Mit fecseg itt össze?”

„Hohó, elnök uram,
— Csörren Szarka mester —
Kis türelmet kérek,
Lassabban a testtel!”

„Nem kis gyík az, hanem
Apró aranyékszer,
Erdészék Jutkáján
Láttam én elégszer.”

„Ha — szólt Bagoly-elnök, —
Ez már más... Azonban,
Ha tudta ezt kelmed,
Mért nem mondta nyomban?”

Szarvasbogár láncát
Kioldozzák menten,
Körül is hordozzák
Diadalmenetben!

Szóra magát Szarka
Röstelkedve szánja:
„Kimondom hát, ámbár
Becsületeм bánja.”

„Kénytelen vagyok most
Magamat vádolni...
Megtetszett nékem biz’
A szép aranyholmi...”

„Mi túrés-tagadás:
Elcsentem az este
S elejtettem... ez lett
Szegény kis gyík veszte!”

Jutka a „kisgyíkot”
Másnap megtalálta...
— Örgébics uramnak meg —
Felkopott az álla...

Szemléltetés. (A képek bemutatása.)

b) Mikről szólt ez az érdekes történet, gyermekek? (A bogarakról.) Először is ismerkedjünk meg a szereplőkkel. Ismeritek-e a szarvasbogarat? (Szemléltetés.) Miért nevezik szarvasbogárnak? Mit fogtak rá, mit csinált a kis gyíkkal? Kik őrizték az összekötözött, guzsba font szarvasbogarat? (Két nagy keresztes pók.) Miért nevezik ezt keresztes póknak? (Szemléltetés.) Látjátok itt, a hátán ezt a kereszt-alakot? Erről kapta nevét. Az erdő egyik legnagyobb ragadozója. A többi szereplő már mind madár. Ilyen az örgébics (szemléltetés), róla azt tudjuk, hogy ő az erdő bakója, hóhérja, ő végzi ki az elítélteket. Harkály mester volt a vádló, aki vádolta a szarvasbogarat, Szarka mester meg, akit jól ismertek ti is a mondásból: tolvaj, mint a szarka! Ő volt természetesen a védelmező, a védő. Azt már mondtuk, hogy Bagoly uram volt a bíró. Szemén okuláré, pápaszem volt, annyi sokat tanult, hogy a szeme már elromlott kissé.

Na, most már, hogy közelebbről is megismertük e diszes társaságot, mondjuk el a költemény tartalmát.

c) A költemény megbeszélése. Hogyan éltek az erdő bogarai? Miről szólt a költemény? Mit csinált állítólag a szarvasbogár? Ki fogta rá ezt a szörnyű vádat? Mit csináltak erre a szarvasbogárral? Miért kötözték össze? Kik kötözték guzsba? Hogy kell guzsba kötni? Mit csináltak aztán? (Összehívták a törvényszéket.) Ki ítélkezett? (A Bagoly.) Ki mondta el a vádat? Mit mondott Harkály mester? Mit szólt erre Szarka uram? Gondolhatjátok, milyen nagyot nevettek rajta a bogarak, mikor felsült Szarka

uram! Miért sült fel? Mit kellett bevallania? Hogyan került hozzá az erdészék Jutkájának arany nyaklánc? Mi nek nézték azt a bogarak? (Megölt kis gyíknak.) Na, hála Istennek, csak hogy nem történt semmi nagy baj! Szarka uram megbűnhődött ugyanis, amikor nyíltan meg kellett mondania, hogy ő lopott!

d) Dramatizálás. Gyerekek! Játsszuk el most mi is ezt a verset! Tudjátok hogyan? Én majd kiosztom a szerepeket, s mindenki azt mondja, amit az a szereplő mond a versben! Kiosztom köztetek a leírt verset is, hogy el tudjátok olvasni, mit kell mondanotok. (A szerepek kiosztása a gyermekeknek szerepüknek megfelelően.) Most pedig kezdjük! Te leszel a szarvasbogár, ti a keresztes pókok, ti őrzitek a szarvasbogarat. Köttöztétek össze a kezeit. Te leszel a Harkály, te fogod vádolni a szarvasbogarat. Te Szarka mester leszel, aki védelmezi a bűnöst. Te jó leszel birónak, te leszel a Bagoly. Már hoztam is számodra egy szép nagy pápaszemet, okulárét, ezt tedd az orrodra. Ti pedig, akik nem kaptatok szerepet, közönség lesztek. Ti azt mondjátok, amit a bogarak mondtak.

Előbb csak lassan végigolvastatjuk a szereplőkkel az egészet, a közbeeső részeket magam olvasom. Azután eljuttasszuk szépen, mintha igazi történet volna!

e) Elmélyítés. Az állat, növény is él, ne kinozzuk, pusztítsuk ok nélkül őket. Látjátok, gyermekek, az állatok is éreznek, de még a növények is. Nekik is fáj, ha bántjuk, kinozzuk őket. Gondoljatok arra, hogy nektek is mennyire fáj, ha bántanak benneteket. De mennyire fáj az, amikor tudjuk, hogy nem érdemeltük meg a büntetést! Gondoljuk el most azt, hogy az állat nem tud szólni, ha igazságtalanul büntetjük, legfeljebb elszalad, védekezik. Hogyan védekezik a kutya? (Morog, harap.) Hát a macska? (Karmol, nyávog, stb.) A kisebb állatok meg elszaladnak előlünk, ha bántalmazzuk őket. Még az állatoknál is szomorubb sorsuk van a fáknek, bokroknak, virágoknak. Ezek szegények még csak elszaladni sem tudnak bántalmazóik elől. Pedig hány rossz gyermek tépdési leveleiket, tördeli virágaikat, a fák ágait. Mindezt bizony szó nélkül kell tűrniök, végigszenvedniök. Pedig mit érdemelnének az ilyen rossz lelkű gyermekek? Én azt mondom, éppen olyan törvényszéket, mint itt olvastuk, amilyen elé a szarvasbogarat állították, igazságtalanul! De aztán meg is büntetném a fákat, növényeket, állatokat bántalmazó, oktanul pusztító gyermekeket. Olykor bizony még felnőtt emberek sem kivételek ez alól. Hányszor látunk lovaikat verő kocsisokat. Pedig szegény lovak majd megszakadnak, annyira erőlködnek, de lelketlen gazdájuk annyi terhet rakott a kocsira, hogy nem bírják kihuzni

a sáros utról. Gondoljunk ilyenkor mindig arra, Istenem, bennünket is érhet ilyen igazságtalanság! Nekünk jól esne-e az ilyen? Miért nem? Akkor hát ne bántsuk ok nélkül a nálunk gyengébb és védtelenebb növényeket és állatokat sem.

III. Összefoglalás.

Sajnálom a szegény fákat

*Sajnálom a szegény fákat,
Mikor zúgó vihar támad,
S orkán támad sebesen,
Gyors boszorkányszekeren!*

*Sajnálom a szegény fákat, —
Egy hit ad vigaszt csupán csak:
Hogy Isten jó s megbocsát,
Haragja nem tart soká!*

*Óh! hogy tépi szegényeket
A pusztító, bösz fergeteg!
Hogy tépázza durva, vad
Kezével — az ágakat.*

*Oszladozó fellegekből,
Mint a könnyező szemékből
A mosoly — úgy tör elő:
Szép szivárványlegyező...*

*Hogy vagdossa tűzbaltával
Őket — villámostorával,
S a vén törzsek — a hegyen,
Felnyögnek keservesen...*

*Villámütött fa ágára
Napsugár süt nemsokára —
Kis madárka csicsereg,
S begyógyulnak a sebek.*

Vályi Nagy Géza.

Beszéd- és értelemgyakorlat

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Amit az anyaföld beszél.
Nevelési cél: A természet szeretetére nevelés.
Szemléltetés: Előzetes séta a határban.

VÁZLAT.

I. Előkészítés. a) A kiránduláson szerzett élmények felujtása.

b) Ráhangolás. Beszélgessünk a határról, a határ földjéről. Amit az anyaföld beszél.

II. Tárgyalás. a) A föld a mi eltartó édesanyánk.

b) Táplálékot ad a növényeknek.

c) Táplálja az állatokat.

d) Belsejében sok kincset rejteget.

e) Miből lett a föld?

III. Összefoglalás. a) Elmélyítés.

b) Akaratra indítások.